Jezikovni kotiček

RAZMIŠLJANJU PROFESORJA PAVLINA NA ROB

Dušan Sket

Profesor Pavlin[1] je avtoriteta na področju slovenskega medicinskega jezika. Njegovi predlogi so tehtni in vredni upoštevanja. Lotil sem se Slovenskega medicinskega slovarja[2] (SMS), uporabe besed *visok/nizek* in skozi njegovo perspektivo sistematično prerešetal slovar. V Slovenskem pravopisu[3] je malo primerov uporabe teh dveh pridevnikov, več najdemo v Slovarju slovenskega knjižnega jezika[4] (SSKJ). Tudi tuji jeziki redno uporabljajo high/low, hoch/niedrig, haut/bas. Menim, da je treba vse skupaj pregledati *cum grano salis.* Marsikdaj ima profesor Pavlin prav, vedno pa se z njim ne strinjam. Naj pokažem na primerih.

visok -a -o
visoko (prislov)
(alternative: velik, močan, hud, zelo)

družbeno visoko cenjene aktivnosti (bolje družbeno zelo cenjene ...)
ki dosega visoko stopnjo (v SSKJ najdem izraze višja, nižja stopnja, visoka stopnja ...)
v visokem številu (bolje v velikem številu)
visok delež (bolje velik ...)
visok glas (pravilno)
visok odmerek protiteles (precej ustaljeno)
visok odstotek (bolje velik ....)
visok pritisk (pravilno, tudi v SSKJ)
visok pulz (pulsus altus) (pravilno)
visok pulzni val (pravilno)
visok titer protiteles (zdi se mi, da je tako ustaljeno)
visok tlak (tudi v SSKJ in visokotlačen)
visok ton (pravilno)
visok zvok (pravilno)
visoka afiniteta (bolje velika ..., čeprav visokoafiniteten)
visoka elektronska gostota (bolje velika ...)
visoka energija (bolje velika, vendar visokoenergijska spojina)
visoka energijska gostota (bolje velika energijska ...)
visoka frekvenca (ustaljeno, tudi visokofrekvenčen)
visoka hipertezija (bolje huda ...)
visoka incidenca (bolje velika ...)
visoka koncentracija (pravilno, koligativna lastnost)
visoka ločljivost (bolje velika, vendar visokoločljivostna kromatografija)
visoka nadmorska višina (najbrž kar v redu)
visoka napetost (tudi visokonapetosten, visokovolten)
visoka osmolarnost, osmolalnost (pravilno, koligativni lastnosti)
visoka rodnost (bolje velika ...)
visoka smrtnost (bolje velika ...)
visoka starost (ustaljeno?)
visoka temperatura (povsem pravilno)
visoka toplotna in energijska vrednost hranila (bolje velika ...)
visoka učinkovitost (precej ustaljeno, lahko pa tudi velika ...)
visoka umrljivost (bolje velika ...)
visoka vročina (se uporablja, ker je vezano na temperaturo, glej temperatura)
visoka vsebnost nečesa (npr. določene aminokisline v beljakovini, bolje velika ...)
visoka zračna vlaga (pravimo, da zračna vlaga narašča ali upada, nisem še slišal, da bi se večala ali manjšala)
visoki vakuum (ali naj bo velik ali močan?)
visoko maligni limfom (bolje zelo maligni limfom)
visoko radioaktiven (lahko močno, zelo radioaktiven)
visoko specializiran epitelij (lahko zelo specializiran ...)
visoko število obratov (lahko veliko, visoko izhaja v tem primeru iz visoke frekvence)
visoko vrelišče (kar primerno, ker se govori zvišanje vrelišča, znižanje zmržišča)

nizek -zka -o
nizko prisl.
(majhen, šibek, blag, malo)

nizek odmerek sevanja (bolje majhen ...)
nizek pulzni val (pravilno, ker je naprotje visok pulzni val)
nizek titer protiteles (se uporablja)
nizek tlak (pravilno)
nizek ton (pravilno)
nizek zvok (pravilno)
nizek glas (pravilno)
nizka aktivnost (radioaktivnost) (bolje majhna ...)
nizka energija (bolje majhna energija, vendar nizkoenergijski kolimator)
nizka energijska gostota (bolje majhna ...)
nizka frekvenca (pravilno, tudi nizkofrekvenčen)
nizka gostota (bolje majhna gostota)
nizka koncentracija (koligativna lastnost, pravilno)
nizka molekulska masa (bolje majhna m. m., a nizkomolekularna spojina)
nizka napetost (pravilno)
nizka raven HDL (pravilno, ker se nanaša na koncentracijo, ki je koligativna lastnost)
nizka samopodoba (mogoče slaba ...)
nizka stopnja malignosti (za moje uho bolje kot majhna, manjša stopnja)
nizka telesna rast (pravilno)
nizka temperatura (pravilno)
nizko intenziven napor (bolje manj intenziven napor)
nizko maligen limfom (mogoče malo, manj maligen?)
nizko vrelišče (pravilno)
nizko, srednje, visoko radioaktiven izotop (precej ustaljeno)

temperatura pada, raste (redko se veča, se manjša)
tlak pada, raste (redko se veča, se manjša)

O drugih primerih, ki jih navaja profesor Pavlin, in jih tudi najdemo v Slovenskem medicinskem slovarju (SMS), pa na kratko.

resen – resna bolezen, resno stanje in podobne zveze se v razlagah slovarja pojavljajo osemkrat.
SSKJ ima pri **resen(**[7]) razlago: o katerem se domneva, da bo imel slabe, hude posledice, s primeri resna bolezen, resna poškodba.
obolenje – ta izraz najdemo v SMS 20-krat, vendar je tudi v SSKJ, poleg tega pa še oboleti, obolevati. Potemtakem to ni tako neprimeren izraz.
rakast – izraz je v SMS sinonim izrazu rakav, vendar v slovarskih razlagah besede rakast ne najdemo, avtorji so se ji izognili. V Slovenskem pravopisu je rakast s primerom rakasto tkivo.
centralni živčni sistem je v SMS, vendar slovar priporoča centralno živčevje in osrednje živčevje.
običajno – ta »neprimerna« beseda se pojavi 24-krat. Vendar jo najdemo v Slovenskem pravopisu in v SSKJ. Je sinonim za navadno, po navadi. V tem smislu je uporabljena tudi v SMS.
izbor – očitno nevšečen izraz, vendar imamo v SMS antibiotik izbora, metoda izbora, sredstvo izbora. To so **stalne zveze**, ki imajo svoje razlage, in bodo ostale v SMS. Izbor najdemo tako v pravopisu kot v SSKJ. Primer: antibiotik izbora je antibiotik, ki se priporoča za določeno rabo, izbrani antibiotik pa je že posledica odločitve terapevta.

Kakšen naj bo zaključek. Da ni 100-odstotno izključnih pravil, zanesti se je treba tudi na posluh in na ustaljeno rabo. Zdi se mi tudi, da se priporočilo Slovenskega pravopisa iz leta 1962[5], ki priporoča veliko temperaturo, velik pritisk, veliko napetost in veliko starost ni »prijelo«.Vsekakor pa bomo uredniki manj primerno rabo pridevnikov visok in nizek, kjer je to potrebno, v naslednji izdaji Slovenskega medicinskega slovarja popravili.

Literatura

1. Pavlin R. Nekaj novih in nekaj starih izkušenj pri lektoriranju medicinskih besedil. Zdrav Vestn 2009; 78: 53.
2. Slovenski medicinski slovar. Ljubljana: Medicinska fakulteta, 2007.
3. Slovenski pravopis. Ljubljana: SAZU in ZRC SAZU, 2001.
4. http.//cmk-proxy.mf.uni-lj.si:2148/sskj/okvir.asp
5. Slovenski pravopis. Ljubljana: DZS, 1962.